

بایگاه اطلاعات علمی ایران

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند سبحان و معتقد به این که عالم محضر خداست و به پاس داشت تمام بلند دانش و پژوهش و نظر به ایت جایگاه دانشگاه و انجمن علمی فرهنگ و تمدن بشری، ماد انجمن و اصنام هیات علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تعهلی کننیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت زنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تمهید به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کیه بگذاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تمهید به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن بهر شرد و توسعه کشور در کیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و ولایت: تمهید به اجتناب از حرکت زنه جانب داری غیر علمی و صفاکت از اموال تجنیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تمهید به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان و کشور و کیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تعد و خودداری از حرکت زنه حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و ائمه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بگذاران علمی و دانشجویان به غیر از مولودی که منح قانونی دارد.
- ۹- اصل برکت: التزام به برکت جویی از حرکت زنه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کاینکه حوزه علم و پژوهش را به شبد های غیر علمی می آلاینند.

واحد صفادشت

تعهد نامه اصالت پایان نامه

اینجانب سیف الله مشفق دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته حقوق جزا و جرم شناسی که در تاریخ ۱۳۹۹/۰۹/۲۴ از پایان نامه خود تحت عنوان تجاوز در بستر ازدواج در نظام حقوقی ایران و انگلستان با کسب نمره ۱۶ و درجه خوب دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم.

(۱) این پایان‌نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده‌ام.

(۲) این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

(۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

(۴) چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی

سیف الله مشفق

تاریخ و امضاء

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد صفادشت

دانشکده علوم انسانی، گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

گرایش: حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

تجاوز در بستر ازدواج در نظام حقوقی ایران و انگلستان

استاد راهنما

دکتر محمد رضوی

استاد مشاور

دکتر مهدی موحدی نیا

نگارنده

سیف الله مشفق

پاییز ۱۳۹۹

شکر و قدردانی

باسپاس از پروردگارم که راه را از سیراه مجنر ساخت.

باسپاس از استادم جناب آقای دکتر محمد رضوی که دلسوزترین یارم در این راه سخت بود.

باسپاس از استادم جناب آقای دکتر مهدی موحدی نیا که در طی آخرین پله دست مرا گرفت.

باسپاس از همه اساتیدم که هر کدام جمله ای از داستان را هم بودند.

و با سپاس از دوستانم که چراغ خاطراتم را برافروختند.

تقدیم به:

به پدرم،

کوهی استوار و حامی من در طول تمام زندگی

به مادرم،

به سنگ صبوری که الفبای زندگی را به من آموخت

فهرست مطالب

عنوان	شماره صفحه
چکیده	۱
فصل اول: کلیات تحقیق	۲
۱-۱ بیان مساله	۳
۱-۲ پیشینه تحقیق	۴
۱-۳ فرضیه ها	۶
۱-۴ اهداف تحقیق	۶
۱-۵ جنبه نو آوری و جدید بودن تحقیق	۷
۱-۶ روش تحقیق	۷
فصل دوم: مروری بر ادبیات و پیشینه پژوهش	۸
۲-۱ تعریف ازدواج	۹
۲-۲ مفهوم تجاوز در بستر ازدواج در نظام حقوقی ایران	۱۱
۲-۲ مفهوم تجاوز در بستر ازدواج در نظام حقوقی انگلستان	۱۵
۲-۴ مفهوم خشونت علیه زنان	۱۸
۲-۵ خشونت در خانواده	۱۹
فصل سوم: روش اجرای تحقیق	۲۳
۳-۱ نبود رضایت در روابط جنسی زن و شوهر در حقوق انگلیس	۲۴
۳-۲ پیشینه ممنوعیت تجاوز در بستر ازدواج در نظام حقوقی انگلستان	۲۷
۳-۳ مبانی نظری ممنوعیت تجاوز در بستر ازدواج	۳۳
۳-۳ چالش‌های حقوق انگلستان در مقابله با خشونت خانگی	۴۰
۳-۴-۱ اخلاق و حقوق کیفری	۴۱
۳-۴-۲ گستره مداخله دولت در خشونت‌های خانگی	۴۷

۴۸	..... محدودیت‌های حریم خصوصی
۵۲	..... محدودیت‌های قضایی
۵۴	..... آثار تجاوز در بستر ازدواج
۵۸	..... فصل چهارم: نتایج حاصل از تحقیق
۶۰	..... ۱-۴ مصادیق تجاوز در بستر ازدواج
۶۰	..... ۱-۱-۴ تجاوز در بستر ازدواج نسبت به همسر سابق
۶۰	..... ۲-۱-۴ تجاوز در بستر ازدواج در ازدواج اجباری
۶۱	..... ۱-۲-۱-۴ تجاوز در بستر ازدواج در ازدواج کودکان و مجبورین
۶۶	..... ۲-۲-۱-۴ تجاوز در بستر ازدواج در ازدواج با زوجه مکره
۷۰	..... ۳-۱-۴ تجاوز در بستر ازدواج در ازدواج صحیح
۷۱	..... ۲-۴ جرم انگاری تجاوز جنسی در بستر ازدواج در لایحه حفظ کرامت و حمایت از زنان در برابر خشونت سال ۱۳۹۸
۷۳	..... ۱-۲-۴ ازاله بکارت
۷۴	..... ۲-۲-۴ افضا
۷۴	..... ۴- ضمانت اجراهای مدنی مقابله با تجاوز در بستر ازدواج ۳
۷۵	..... ۱-۳-۴ تمسک به شروط ضمن عقد
۷۶	..... ۱-۱-۳-۴ تحدید حق استمتاع زوج
۷۷	..... ۲-۱-۳-۴ شرط وکالت مطلق زن در طلاق
۷۸	..... ۲-۳-۴ استناد به ممنوعیت سوء استفاده از حق
۸۰	..... فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات
۸۱	..... ۱-۵ نتیجه گیری
۸۴	..... ۲-۵ پیشنهادات
۸۶	..... فهرست منابع

۸۶	الف) منابع فارسی .....
۸۶	کتاب‌ها .....
۸۸	مقالات .....
۹۱	اسناد و قوانین .....
۹۲	ب) منابع عربی .....
۹۳	ج) منابع انگلیسی .....
۹۶	د) منابع الکترونیکی .....

چکیده

تجاوز در بستر ازدواج، تحمیل رابطه جنسی به زوجه بدون رضایت اصیل زوجه است. این رفتار در اعلامیه جهانی خشونت علیه زنان به عنوان یکی از مصادیق خشونت خانگی علیه زنان مورد شناسایی قرار گرفته است. هدف حاضر با بهره گیری از روش تحلیلی و توصیفی درصدد تبیین مصادیق، مبانی و ضمانت اجرای مقابله با تجاوز در بستر ازدواج در نظام حقوقی ایران و انگلستان می باشد. نتایج پژوهش حاضر نشان می دهد با تصویب اعمال اصلاحات در تعریف تجاوز به عنف در قانون سال ۱۹۷۶ انگلستان، یکی از تغییرات اعمال شده در این قانون حذف کلمه «نامشروع» است. در تعریف جدید؛ تجاوز به عنف توسط یک مرد علیه یک زن با مرد دیگر جرم محسوب می شود. این قانون بیان می دارد: «یک مرد مرتکب جرم تجاوز به عنف شده است اگر: الف - اقدام به برقراری رابطه جنسی با شخصی نماید... که در زمان رابطه جنسی رضایت به این عمل ندارد.» به عقیده قانونگذاران انگلیسی عبارت «نامشروع» در تعریف تجاوز به عنف صرفاً یک کلمه زائد است. تردیدی نیست که شوهری که به زور اقدام به برقراری رابطه جنسی با همسرش می نماید در شرایط مختلف می تواند به جرم تجاوز به عنف مجرم شناخته شود چرا که عناصر اصلی این جرم وجود دارد. به علاوه دیدگاه غیرقابل پذیرش یک شوهر مبنی بر برخورداری از مصونیت از تعقیب به جرم تجاوز به عنف نسبت به همسرش، نه تنها با مفهوم مدرن از ازدواج انطباق ندارد بلکه با ماهیت کرامت و آزادی های انسانی نیز در تعارض است. در حقوق ایران نیز می توان با استناد به قاعده «التعزیر لکل عمل محرم» و با توجه به آثار زیانبار این نوع تجاوز، مصادیقی از آن را با عنوان مجرمانه ای مورد شناسایی قرار داد؛ این عنوان مجرمانه در نظام حقوقی ایران، طبق ماده ۵۵ لایحه حفظ کرامت و حمایت از زنان در برابر خشونت سال ۱۳۹۸ تصریح شده است، بدین ترتیب الزام همسر به تمکین نامشروع جرم است و مرتکب به یکی از مجازات های درجه هفت محکوم می شود گرچه تمسک به برخی راهکارهای حقوق مدنی علاوه بر پیش بینی تدابیر کیفری به منظور مقابله با این خشونت می تواند در پیشگیری از وقوع تجاوز و کاهش آسیب های آن در بستر ازدواج مؤثر باشد.

واژگان کلیدی: تجاوز جنسی، خشونت جنسی، تجاوز به زوجه، ازدواج

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱ بیان مساله

سلامت روابط جنسی بین زوجین مقوله ای است که می تواند آثار متعدد روحی و روانی را برای افراد جامعه بار نماید، از سلامت روابط کاری مردم گرفته تا نحوه ی نگرش درون خانوادگی همه و همه دارای آثار مهمی از تعاملات جنسی زوجین به شمار می روند برخی از انواع الگوهای وارداتی در عرصه ی روابط جنسی که بی تأثیر از فرهنگ غربی نمی باشد باعث شده افرادی که در جامعه ی اسلامی ایران، با چالش های حقیقی در تنظیم روابط جنسی خود رو به رو شوند. از این رو ورود الگوهایی در زمینه ی روابط جنسی غیر متعارف باعث شده گاهی احد زوجین از داشتن یک رابطه ی سالم جنسی به دور بوده و حتی متحمل صدمات ناشی از این رابطه گردند. در اغلب سیستمهای حقوقی دنیا به ویژه حقوق انگلیس مسأله واداشتن اجباری زن به تمکین و اعمال تجاوز جنسی علیه وی، یکی از اشکال خشونت علیه زنان برشمرده شده و در بسیاری از کشورهای دنیا نیز مورد جرم انگاری قرار گرفته است از جمله مردی که زن متاهل را به داشتن رابطه جنسی با آن مرد، بوسیله جعل هویت شوهرش، تحریک می کند مرتکب تجاوز به عنف شده است. ماده ۱۹۹ قانون مجازات کشور بوتان آمده است: متهم زمانی به تجاوز به عنف زناشوینانه متهم می شود که درگیر در رابطه جنسی با همسر خود بدون رضایت وی یا مخالف خواست همسر دیگر، گردد. از قانون مبارزه با تجاوز جنسی نامیبیا، شماره ۸ از ۲۰۰۰ می گوید: «هیچ ازدواج یا هیچ نوع از رابطه نباید تحت این قانون اساس دفاع از یک محکوم به تجاوز جنسی باشد.»؛ برخلاف حقوق ایران که به دلیل بافت فرهنگی و سنتی جامعه و همچنین تابو بودن این مسأله سعی شده تا کمتر در این حوزه سخنی به میان آید. از طرف دیگر ملهم بودن قوانین کیفری ایران از شرع مقدس اسلام و اینکه تمکین به عنوان یک تکلیف

شرعی برای زن و حق مسلم مرد پس از وقوع زوجیت دانسته شده، حتی در صورت هرگونه اقدام در جهت رفع این معضل با این ذهنیت مواجه خواهیم شد که این امر برخلاف شرع و دستورات شارع مقدس است، به طور کلی در حقوق ایران، این موضوع به شکل مستقل مورد بحث جدی قرار نگرفته و به گونه ای ابعاد مختلف آن دارای ابهام است. تجاوز جنسی در بستر ازدواج و رنجشی که سبب آسیب زوجین شده حتی برقراری یک همدلی، هم کلامی یا مصاحبت دوستانه و صمیمانه را امکان ناپذیر می کند و قدرت و نیروی این دشمنی جنسی به حدی است که بسیاری از زنان را ب دادگاه و طلاق می کشاند؛ بنابراین دغدغه از آن جا مطرح می شود، در صورتی که احد زوجین در این ارتباط آسیبی ببیند چه ضمانت اجرایی از این افراد در برابر همسرانشان دفاع خواهد کرد؟ به طور کلی چگونه می توان پذیرفت حقوق کیفری در امر خصوصی مانند روابط آزاد جنسی زوجین مداخله نماید؟ حقوق کیفری ایران چه تضمین های کیفری در زمینه ی تأمین امنیت زوجین در روابط جنسی با خود به همراه دارد. از این رو حاضر درصدد است به بررسی تطبیقی مصادیق تجاوز در بستر ازدواج و مبانی جرم انگاری و ضمانت اجرای کیفری آن در نظام حقوقی ایران و انگلستان بپردازد.

۱-۲ پیشینه تحقیق

در ارتباط با موضوع تجاوز در بستر ازدواج تاکنون مقالات، کتب و هایی به رشته تحریر درآمده است. از جمله این آثار عبارتند از:

کتاب (خشونت خانگی «زنان کتک خورده»)، نوشته ی خانم شهلا اعزازی در سال ۱۳۸۰ در انتشارات سالی به چاپ رسیده است که در قسمتی از آن کتاب صحبت های قربانیان رفتارهای خشونت آمیز جنسی مردان با همسرشان درج شده است، اما در مورد این که قانون و حقوق کشور ایران چه تدبیری باید بیندیشد وجود ندارد. البته این نقض کتاب مذکور تلقی نمی گردد؛ زیرا این کتاب حقوقی نبوده بلکه روانشناسی می باشد.

صادقیان لمراسکی، محدثه، بررسی آثار حقوقی خشونت خانگی علیه زنان، کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه قم، تابستان ۱۳۸۶

اکرم عرب پورباقرائی، بررسی حمایت های حقوقی، اجتماعی از زنان در برابر خشونت خانگی، کارشناسی ارشد مطالعات زنان، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۸

السان، مصطفی؛ جرم شناسی خشونت جنسی علیه زنان، مجله: رفاه اجتماعی، تابستان ۱۳۸۵ - شماره ۲۱ علمی-پژوهشی (۲۴ صفحه - از ۱۴۱ تا ۱۶۴)

رضائی، مهدی؛ آبدار، شیرین؛ خشونت جنسی در خانواده: یک پژوهش کیفی، مجله: پژوهش نامه زنان، بهار ۱۳۹۶، سال هشتم - شماره ۱ علمی-پژوهشی (۲۵ صفحه - از ۳۵ تا ۵۹)
مقصودی، سوده؛ یاری نسب، فاطمه؛ ابراهیمی، فاطمه؛ خشونت خانگی علیه زنان باردار و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: شهر کرمان)، مجله: توسعه اجتماعی، بهار ۱۳۹۴، دوره نهم - شماره ۳ علمی-پژوهشی (۲۶ صفحه - از ۵۳ تا ۷۸)

اسدی، محمد؛ مرتضی، احمد؛ خشونت کلامی خانگی علیه زنان و راهکارهای قانونی برخورد با آن، مجله: پژوهش نامه زنان، تابستان ۱۳۹۶، سال هشتم - شماره ۲ علمی-پژوهشی (۲۰ صفحه - از ۱ تا ۲۰)

بستان، حسین؛ دهقان نژاد، رضا؛ نگاهی مجدد به خشونت علیه زنان از منظر قرآن، مجله: پژوهش نامه معارف قرآنی، بهار ۱۳۹۶ - شماره ۲۸ علمی-ترویجی (۲۴ صفحه - از ۷۷ تا ۱۰۰)
اسحاقی، محمد؛ آزار جنسی زنان در یک بررسی حقوقی، مجله: مطالعات راهبردی زنان، تابستان ۱۳۸۲ - شماره ۲۰ ISC (۳۰ صفحه - از ۱۷۳ تا ۲۰۲)

خاک، روناک؛ جرم انگاری خشونت جنسی در حقوق بین الملل کیفری، مجله: حقوقی بین المللی، پاییز و زمستان ۱۳۸۷ - شماره ۳۹ علمی-ترویجی (۴۶ صفحه - از ۱۰۱ تا ۱۴۶)
بگرضایی، پرویز؛ زنجانی، حبیب الله؛ سیف اللهی، سیف الله؛ فرا تحلیل مطالعات خشونت شوهران علیه زنان در ایران مجله: فرهنگی تربیتی زنان و خانواده، بهار ۱۳۹۶ - شماره ۳۸ علمی-پژوهشی (۲۷ صفحه - از ۷۱ تا ۹۷)

اما آنچه در حاضر بدان پرداخته می شود بررسی تطبیقی تجاوز در بستر ازدواج در نظام حقوقی ایران و انگلستان می باشد که در تحقیقات پیشین بدان پرداخته نشده است.

۳-۱ فرضیه‌ها

۱- به نظر می‌رسد نظام حقوقی انگلیس، جرم تجاوز جنسی نسبت به زوجه هرگونه برقراری رابطه جنسی بدون رضایت و عامدانه زوج بالغ و عاقل و یا به همراه اجبار و عنف، تهدید و ارباب و توقعات غیرمتعارف شوهر از زوجه در رابطه جنسی را در برمی‌گیرد.

۲- به نظر می‌رسد به استثنای برخی از موارد مانند ایراد ضرب و جرح، تحمیل رابطه زناشویی به واسطه ی اکراه و یا مضطر ساختن زوجه و برقراری رابطه زناشویی در ایام بیماری و مواردی که از لحاظ شرعی برقراری رابطه جنسی ممنوع است، در سایر موارد نمی‌توان در حقوق ایران مبنایی برای جرم انگاری تمام مصادیق شناخت شده تجاوز در بستر ازدواج در حقوق انگلیس پیدا نمود.

۳- به طور کلی به نظر می‌رسد در حقوق کیفری ایران ضمانت اجرای کیفری مشخص برای برخورد با کسانی که تجاوز در بستر ازدواج می‌کنند مورد توجه قرار نگرفته است. ولی در حقوق انگلستان نمونه‌هایی برای حفاظت از زوجین در برابر تجاوز جنسی خطرناک تدارک دیده شده است

۴-۱ اهداف تحقیق

۱. تحلیل و بررسی مصادیق تجاوز زناشویی در بستر ازدواج در نظام حقوقی ایران و انگلستان
۲. واکاوی مبانی جرم انگاری تجاوز در بستر ازدواج در نظام حقوقی ایران و انگلستان
۳. تبیین و تحلیل ابعاد تدابیر کیفری برخورد با تجاوز جنسی در بستر ازدواج در نظام حقوقی ایران و انگلستان

۴. ارائه منبعی منسجم، مستقل، جامع و تطبیقی جهت استفاده پژوهشگران و دانشجویان، قضات، وکلا و...

۵. شیوع روزافزون الگوهای غربی و یادگیری روش‌های متنوع در تمتع جنسی زوجین از یکدیگر، تأثیر سلامت جسمی و جنسی در ایجاد گوناگون جامعه، کاوش در حقوق کیفری ایران در ارتباط با تجاوز جنسی و همچنین استخراج ضمانت اجرای دقیق کیفری حامی آسیب دیدگان موضوع مربوطه از میان قواعد حقوقی.

۵-۱ جنبه نو آوری و جدید بودن تحقیق

با توجه به عدم جرم انگاری موضوع تجاوز در بستر ازدواج در حقوق کیفری ایران و با عنایت به پیشینه جرم انگاری این موضوع در حقوق انگلیس در این زمینه می‌طلبد تا تحقیق جامع و منسجم در این زمینه نگاشته شود لذا تحلیل و بررسی تطبیقی آن بین حقوق ایران و انگلیس مباحث جدیدی را پیرامون این موضوع به میان آورده که اقتضای آن، تحقیق جامع، دقیق و کاربردی است.

۶-۱ روش تحقیق

روش تحقیق حاضر، روش توصیفی - تحلیلی با رویکرد تطبیقی و مقایسه ای می‌باشد. در این تحقیق سعی بر این خواهد بود به توصیف و تحلیل موضوع حاضر به شیوه مقایسه ای در حقوق کیفری ایران و انگلستان پرداخته شود. روش گردآوری اطلاعات، روش کتابخانه ای و مراجعه مستقیم به منابع اصلی است. ابزار گردآوری اطلاعات با استفاده از فیش برداری از کتب و مقالات و های حقوقی و تطبیقی و ... است. همچنین از منابع معتبر موجود در سایت‌های اینترنتی و کتابخانه‌های دیجیتال و آنلاین نظیر Willey، در نگارش این اثر استفاده می‌شود.

در تحقیق حاضر از شیوه ی توصیفی - تحلیلی که در آن مواد قانونی، آرا و نظرات جرم شناسان، حقوق دانان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته بهره برداری می‌شود؛ به همین منظور ابتدائاً به حقوق کیفری ایران مراجعه کرده و در این راستا سعی بر این می‌شود که از نظرات جرم شناسان برجسته استفاده گردد. سپس در گام بعدی به نظام حقوقی انگلیس توجه نموده و از نظرات حقوقدانان برجسته آنان استفاده می‌شود.

فصل دوم: مروری بر ادبیات و پیشینه پژوهش

پیش از ارائه هر گونه تعریفی از تجاوز در بستر ازدواج»، ضرورت دارد در گام نخست مفاهیمی چون، اصل حاکمیت اراده، ازدواج، خشونت و تجاوز به عنف تعریف شوند در عین حال تلاش می شود ضمن ارائه تعاریف مورد استناد در نظام حقوقی انگلیس و حقوق ایران، نقاط اشتراک و افتراق این تعاریف تعیین می شود تا اشتراک الفاظ، موجب خلط مفاهیم و به تبع موضوع مورد بحث نگردد.

۲-۱ تعریف ازدواج

تأثیر فرهنگ‌ها و دیدگاه‌های ارزشی گوناگون در تعریف ازدواج اجتناب ناپذیر است. آنتونی گیدنز در دهه ۱۹۸۰ ازدواج را «پیوند جنسی از نظر اجتماعی به رسمیت شناخته شده و پسندیده بین دو بزرگسال» می داند و در تعریف دیگر ازدواج واحدی است به لحاظ اجتماعی شناخته شده و بعضاً به لحاظ قانونی تایید شده که از یک مرد و یک زن تشکیل می شود. (بستان (نجفی)، ۱۳۸۵، ص ۱۷) این در حالی است که برخی جوامع ازدواج دو همجنس را نیز مورد شناسایی قرار داده اند. در قوانین داخلی ایران تعریفی از ازدواج ارائه نشده است اما شرایط صحت آن بیان گردیده است. ازدواج علاوه بر تولید نسل و تأمین نیازهای جنسی طرفین در قالب مشروع، در رفع نیازهای عاطفی افراد نیز نقش تعیین کننده دارد. امروزه ازدواج و تشکیل خانواده از بعد اجتماعی و اقتصادی نیز اهمیت یافته است. ازدواج در یک جامعه سنتی، پیوندهای خویشاوندی را تقویت می کند و در جامعه دیگر با تولید نسل، زمینه سرمایه گذاری دراز مدت جامعه را ایجاد می نماید. (همان، ص ۲۰) جوامع، نظر به اهمیتی که به جایگاه ازدواج و تشکیل خانواده می دهند قوانین حاکم بر این رابطه حقوقی را تعیین می کنند. این امر موجب می شود گاه با توجه به اهمیت ازدواج و تشکیل خانواده، با همه عوامل و الگوهای جایگزینی که از نقش اجتماعی این نهاد می کاهد یا به ثبات و تداوم آن آسیب می رساند مخالفت شود و در مواردی منافع افراد خانواده قربانی حفظ این نهاد شود. (Bourke, 2008.p.96)

در مورد ماهیت قراردادی ازدواج گرچه تردیدی میان حقوقدانان نیست، اما دو دیدگاه مختلف وجود دارد. یک دیدگاه قائل است که در قرارداد ازدواج طرفین این رابطه برای تصمیم‌گیری نسبت به شرایط قرارداد آزاد نیستند و قوانین امری حاکم بر ازدواج مانع اعمال آزادانه اراده افراد می‌شود. لذا ازدواج پیش از آنکه یک حق یا تعهد باشد یک «وضعیت» است که محتوای آن از زمانی به زمان دیگر توسط قانون تعیین می‌شود و در نتیجه متفاوت است و طرفین ازدواج این «وضعیت» را بدون امکان دخل و تصرف می‌پذیرند. در عین حال رابطه جنسی که بین زن و شوهر بعد از ازدواج رخ می‌دهد نیز بر مبنای هیچ رضایت خاصی نیست بلکه تنها اجرای تعهدی است که قانون به زن تحمیل نموده است. (United Kingdom, P27) در مقابل این دیدگاه برخی دیگر از حقوقدانان معتقدند در قرارداد ازدواج گرچه به دلایلی چون حفظ نظم عمومی و اخلاق حسنه در هر جامعه، امکان اعمال آزادانه اراده محدود می‌شود اما برای نمونه در نظام حقوقی ایران، اراده طرفین عقد صرفاً در جایی محدود می‌شوند که امری خلاف مقتضای ذات عقد یا قواعد آمره شرط شود. لذا طرفین عقد می‌توانند با درج شرایطی، بر نتایج و آثار حقوقی عقد تأثیر گذار باشند.

در نظام حقوقی ایران که برگرفته از فقه امامیه است ازدواج (نکاح) عبارت است از رابطه حقوقی که به وسیله عقد میان مرد و زن ایجاد می‌گردد و به ایشان حق می‌دهد از یکدیگر تمتع جنسی ببرند. (امامی، ۱۳۶۲، ص ۲۶۸) ازدواج در حقوق موضوعه ایران یک عقد مدنی است و به اعتبار جنبه عمومی آن قلمرو آزادی اراده تا حدی محدود شده است. این عقد از عقود غیر تشریفاتی است و با ایجاب و قبول زوجین که دلالت بر قصد و رضای آنان بنماید منعقد می‌شود. ازدواج در شریعت اسلامی دارای آثار متعددی است. از آنجا که روابط نامشروع زن و مرد در اسلام مجازات شدید دارد جزئیات احکام ازدواج در فقه و حقوق از اهمیت بسیار برخوردار است.

نقطه اشتراک نظام حقوقی انگلیس و حقوق ایران، در جنبه قراردادی بودن ازدواج است؛ اما ظاهراً در مورد مفاد این قرارداد اختلاف نظر وجود دارد. نظام حقوقی انگلیس انعکاسی از نگرش انسان مدرن به جهان و سطوح مختلف حقوق است. تا چند دهه قبل تعریفی که در غرب (نظام حقوق عرفی) از ازدواج صورت می‌گرفت با تعریف کنونی حقوق ایران از ازدواج نقاط اشتراک بسیار داشت. در هر دو نظام این دیدگاه حاکم بود که با عقد ازدواج زن رضایت خویش را مبنی بر تسلیم خود به شوهر

اعلام می دارد. آنچه نظام سنتی در غرب و فقه سنتی در ایران به عنوان مفاد این قرارداد اعلام می داشتند، ایده آل هر نظام مرد سالار و انعکاسی از واقعیات نگرش جامعه به زنان بود. تحول اجتماعی و تغییر نگرش در غرب ایشان را ناچار به اصلاح قوانین ازدواج نمود.

۲-۲ مفهوم تجاوز در بستر ازدواج در نظام حقوقی ایران^۱

در توضیح تجاوز در بستر ازدواج گرچه تعاریف مختلفی ارائه شده است اما به اجمال می توان آن را «تحمیل رابطه جنسی توسط شوهر به همسرش برخلاف رضایت همسر» تعریف کرد. (Campbell, 2004) به این ترتیب چنانچه شوهر بدون تمایل و رضایت همسرش با وی ارتباط جنسی برقرار کند، رفتار وی تجاوز به عنف محسوب می شود. طبق اعلامیه رفع خشونت علیه زنان، این رفتار از مصادیق خشونت خانگی و سوء استفاده جنسی است. برخی تعاریف با تفصیل بیشتر بیان می دارند: تجاوز در بستر ازدواج به ارتکاب هر گونه عمل جنسی توسط شوهر یا شوهر سابق گفته می شود که بدون رضایت یا برخلاف اراده همسر، به زور یا با تهدید به اعمال زور و یا در زمانی که همسر قادر به اعلام رضایت نیست، انجام می شود.^۲ استفاده از اصطلاح تجاوز به عنف اشاره به شدت خشونت در این رفتار دارد. گرچه تا کنون این خشونت در روابط دو همجنس مورد شناسایی قرار نگرفته است اما به نظر می رسد، این ادبیات به تدریج خشونت جنسی در روابط اینگونه زوجها را نیز شامل شود. از این تعریف استنباط می شود:

- ۱- قرارداد ازدواج مجوز ارتکاب هر گونه رفتار جنسی نیست.
- ۲- هر کسی حق بر «نه» گفتن به هر گونه رفتار جنسی را دارد.
- ۳- نزدیکی اجباری (به عنف) در یک رابطه زناشویی تفاوتی با آمیزش جنسی اجباری (به عنف) توسط یک فرد بیگانه ندارد.
- ۴- تجاوز در بستر ازدواج یک خشونت جدی محسوب می شود.

طبق بررسیها مشاهد کمی وجود دارد که زنی بدون دلایل کافی از نزدیکی امتناع نماید. معمولاً وضعیت امتناع، زمانی رخ می دهد که این درخواست در موقعیتها و زمانهای نامناسب (مثلاً بعد از

¹Rape, Marital

2 . <http://www.cities-local governments.org/>